

Олексій Горлачук

Тернопільський національний економічний університет

РЕГІОНАЛЬНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ ПРОДУКЦІЮ: ПРИРОДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ

В регіональному розрізі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію відбувається під впливом об'єктивних природних й економічних факторів, які диференційовані за природно-економічними зонами: сумарна кількість опадів, середньорічна кількість температури, вегетаційний період, види ґрунтів та вміст гумусу в них, фондозабезпеченість виробництва, розташування господарств щодо ринків збуту продукції та ін.

Як свідчать історичні довідки, чергування високоврожайних та надзвичайно неврожайних років вирощування пшениці завжди зумовлювали різке зниження або ж підвищення цін на дану продукцію. Наприклад, в Росії на кожні сто років протягом XI-XVI ст. припадало 8 неврожайних років (посуха, надлишок дощів, ранні морози і т.д.), які повторювалися через кожні 13 років, викликаючи скачок цін та, інколи, голод населення [1, с. 79].

Починаючи із другої половини XIX ст., ціни на зернові в країнах Західної Європи перестали залежати від їх урожайності внаслідок розвитку транспортного сполучення, що забезпечило швидкі поставки продовольства із врожайних регіонів в регіони, де через несприятливі природні умови відчувався його гострий дефіцит [1, с. 19].

Регіональне ціноутворення на продукцію аграрного сектора формувалось як в країнах з розвиненою ринковою економікою, так і в країнах з планово-централізованою системою господарювання.

В Радянському Союзі процес ціноутворення відбувалось шляхом встановлення зональних диференційованих цін за природно-економічними зонами, а в середині зон – по мікрозонах [2, с. 232]. Наприклад, закупівельні ціни на зерно в Україні були встановлені по чотирьом зонам, на ВРХ – за двома зонами.

Незважаючи на періодичні спроби вдосконалення процесу зонального ціноутворення, великою залишалась частка збиткових господарств. Наступне збільшення кількості зон та ступеня диференціації цін не могло усунути різницю в природно-економічних умовах, виникла проблема внутрішньозональних відмінностей. Це ставило в нерівні умови економічно слабкі та сильні господарства.

У 1983 році відбулось підвищення закупівельних цін і надбавок для збиткових і низькорентабельних господарств замість внутрішньозональної

диференціації цін. Це призвело до необґрунтованого перерозподілу доходів, утруднення розвитку спеціалізації та ін.

В країнах Європейського Союзу до 70-х років ХХ ст. проблема регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію не була достатньо розроблена. Це стало можливим лише в 1975 р. після прийняття відповідного законодавства, що стосувалось визначення регіонів із несприятливими природними умовами, фермери яких отримали можливість на фінансову допомогу незалежно від рівня ефективності виробництва [3, с. 35]. При цьому на практиці виникла проблема ідентифікації регіонів згідно зазначеного статусу, внаслідок чого платежі досить часто отримували відносно «сприятливі» регіони.

В ході періодичного перегляду межі вказаних регіонів розширювались і на сьогодні їх питома вага становить 57 % усіх угідь Європейського Союзу [5]. Однак, лише незначна частка фермерів отримує платежі. За кожною країною-учасницею залишається право самостійного визначення критеріїв фінансування господарств, які господарюють в несприятливих природно-кліматичних умовах. Платежі варіюються в межах від 25 до 200 євро на гектар [4; 5].

До областей із несприятливими природними умовами, фермерські господарства яких при виконанні відповідних вимог можуть отримувати платежі, належать: гірські регіони, інші несприятливі регіони, регіони із специфічними умовами. Як показує приклад сільськогосподарського виробництва у ФРН, у регіонах з несприятливими природними умовами фермерам дуже важко залишатися рентабельним без державної підтримки сільського господарства.

Мінливість зміни цінової кон'юнктури на світових аграрних ринках, потреба підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств та адаптація до зміни клімату зумовила перегляд єдиної аграрної політики в Європейському Союзі. На період до 2014-2020 рр. регіональна політика в сфері ціноутворення передбачає виплату прямих платежів зазначеним вище фермерським господарствам в розмірі до 5 % [5].

На відміну від планової системи зональної диференціації цін, в основі якої було покладено передусім об'єктивні природно-географічні та рентні чинники, механізм регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в країнах Західної Європи враховував натомість співвідношення ринкового попиту і пропозиції (імпорту/експорту) як головних факторів регіонального ціноутворення.

В сучасний період в Євросоюзі спостерігається перехід від цінових до рентних відносин розподілу і гарантування доходів сільськогосподарським виробникам, в основі чого лежить врахування регіональних відмінностей

природно-географічних, кліматичних та організаційно-економічних умов ведення сільськогосподарського виробництва.

Відсутність сучасної практики регіонального ціноутворення на сільськогосподарську продукцію посилюється ціновим диспаритетом між продукцією сільського господарства та продукцією промислового походження. Його усунення вимагає дотримання економічних законів, насамперед закону регіональної вартості, який передбачає відшкодування регіональних суспільних витрат внаслідок відмінностей в природно-економічних умовах виробництва регіонів.

В загальному зональна диференціація цін на сільськогосподарську продукцію виконує наступні важливі функції: вилучення державою диференціальної ренти I; вилучення не лише надлишкового додаткового продукту, а й частини додаткового продукту на задоволення суспільних потреб; сприяння раціональному розміщенню сільськогосподарського виробництва та ефективній зональній спеціалізації; створенню рівних можливостей для відтворення сільськогосподарського виробництва: фондів, трудових ресурсів, виробничих відносин.

Література

1. Богданов С.М. Продовольственная безопасность: исторический аспект. – М.: Издательство «Весь Мир», 2012. – 336 с.
2. Завьялков А.Г. Цены и ценообразование в СССР. Мн., «Вышэйш. Школа», 1971. – 368 с.
3. Лисситса А. Единая аграрная политика Европейского Союза – Путь становления и принципы функционирования / А. Лисситса А, Лука О., Гагалюк Т., Кваша С. – ІАМО, 2006.
4. Benachteiligte Gebiete (LFA) – Beihilfen für Landwirte in benachteiligten Gebieten – Europäische Kommission / Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/lfa/index_de.htm.
5. Verordnung (EG) Nr. 1257/1999 des Rates / Режим доступу: <http://old.eu-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999R1257:20040501:DE:PDF>.